

ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมในจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถ
วัดหน้าพระธาตุ ตำบลตะคุ อำเภอปรางค์ชัย จังหวัดนครราชสีมา

The Reflection of Society and Culture on the Murals Painting
in the Ubosot at Wat Na Phra That, Takhu Subdiistrict,
Puk Thong Chai District, Nakhonratchasima Province

รุจภา ประวงษ์¹

Rujapha Prawong

E-mail: luckrujapha@gmail.com

Received: February 1, 2023

Revised: May 30, 2023

Accepted: June 2, 2023

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
Lecturer in the Social Studies Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Ratchasima
Rajabhat University

บทคัดย่อ

ภาพจิตรกรรมอุโบสถวัดหน้าพระธาตุ จ.นครราชสีมา จัดเป็นจิตรกรรมที่ทรงคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะเพราะเลือกที่จะเขียนภาพแตกต่างจากขนบเดิม และเขียนภาพที่ไม่ค่อยปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถวัดในจังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบทางศิลปะและประติมานวิทยาของภาพจิตรกรรม ความสัมพันธ์และความสอดคล้องของรูปแบบศิลปะประติมานวิทยาของภาพจิตรกรรมกับภาพจิตรกรรมในแหล่งอื่นและภาพจิตรกรรมที่สะท้อนถึงสังคมวัฒนธรรม โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพแบบประวัติศาสตร์ โบราณคดี ประวัติศาสตร์ศิลปะเป็นการตีความภาพเล่าเรื่องจากคัมภีร์ทางศาสนาและศึกษารายละเอียดในการเขียนภาพในแต่ละเรื่อง ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบศิลปะและลักษณะทางประติมานวิทยา ปรากฏภาพพระมาลัยปางเทวภูมิ จุลปทุมชาดก ทศชาติชาดก รอยพระพุทธบาท อสุภะ รุทศควัตร วิถีชีวิต เหตุการณ์ทางสังคม ซึ่งมีความสัมพันธ์กับวัดที่เคยสร้างงานมาก่อน เช่น ภาพพระมาลัย วัดชมภูเวก นนทบุรี ภาพจุลปทุมชาดก วัดบางขุนเทียนใน กรุงเทพฯ ภาพอสุภะ วัดโสมนัสวรวิหาร กรุงเทพฯ ภาพรุทศควัตร วัดมหาพฤฒาราม กรุงเทพฯ ภาพรอยพระพุทธบาท วัดเกาะแก้วสุทธาราม เพชรบุรี ภาพทศชาติชาดก วัดบางยี่ขัน กรุงเทพฯ ทั้งนี้งานจิตรกรรมได้สะท้อนถึงความเชื่อทางศาสนาการดำรงชีวิต สังคมวัฒนธรรมประเพณี ข้าวของเครื่องใช้และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

คำสำคัญ: จิตรกรรมฝาผนัง วัดหน้าพระธาตุ นครราชสีมา

Abstract

Mural paintings in the Ubosot at Wat Na Phra That in Nakhonratchasima Province are valuable paintings in the art history because the paintings are different from the old tradition and are rarely found on the walls of the Ubosot at other temples in Northeastern provinces. This research aimed to study the styles of art and iconography of paintings as well as the relationship and relevance between the styles of arts and iconology of

paintings in this temple and in other temples, and paintings that reflect society and culture. This research is a qualitative research study using the historical research methodology, archeology, and art history to interpret the meanings of paintings, tell stories from religious scriptures, and study the details of each of painting. The results of the research showed that the styles of arts and characteristics of iconography were found in the images of Phra Malai in Deva- bhāmi, Culla-Paduma Jataka, the ten Jatakas of Buddha, Buddha's footprint, and Asubha-Kammth, Dhutanga. In addition, the paintings portrayed villagers' ways of life and incidents reflecting society which were related to the temples built in earlier periods such as the image of Phra Malai at Wat Chomphu Wek, Nontaburi, the image of Culla-Paduma Jataka at Wat Bang Khuntian, Bangkok, the image of Asubha-Kammth at Wat Somanat Wihan, Bangkok, the image of Dhutanga at Wat Maha Phuttharam, Bangkok, the image of Buddha's footprint at Wat Ko Kaeo Suttharam, Phetburi, and the image of the ten Jatakas of Buddha at Wat Bang Yi Khan, Bangkok. These paintings reflect the religious beliefs, ways of life, society, culture, tradition, household appliances, and local history.

Keywords: Murals Painting, Wat Na Phra That, Nakhonratchasima

บทนำ

การศึกษาเรื่องราวในอดีตชีวิตความเป็นอยู่ของคนหรือกลุ่มชน สามารถศึกษาได้จากหลักฐานทางโบราณคดี เช่น ข้าวของเครื่องใช้ เครื่องมือทำมาหากิน เครื่องประดับอาวุธ ฯลฯ หรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์ อาทิ จารึก จดหมายเหตุ พงศาวดาร ไบบอก หนังสือสนธิสัญญา บันทึกการเดินทาง ทั้งนี้ยังมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีอีกชนิดหนึ่งที่สามารถอธิบายและสะท้อนเรื่องราวบอกเล่าภาพในอดีตให้เห็นชัดเจนเป็นรูปธรรมมากขึ้น นั่นคือ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง โดยวิวัฒนาการการเขียนภาพจิตรกรรม

ฝาผนังของไทยเริ่มต้นด้วยเรื่องราวทางพุทธศาสนา พุทธประวัติ ทศชาติ ชาดก หลักธรรม คำสั่งสอน บางครั้งมีการสอดแทรกด้วยเรื่องชีวิตประจำวัน ความเป็นอยู่ อาชีพ การทำมาหากิน ความคิด ความเชื่อ ประเพณี การเมือง กิจกรรม การพักผ่อน เครื่องแต่งกาย ทรงผม เครื่องดนตรี การละเล่น เป็นต้น

หากกล่าวถึงภาพจิตรกรรมฝาผนังที่มีชื่อเสียงในจังหวัดนครราชสีมา ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดหน้าพระธาตุ ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา จัดเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ทรงคุณค่าเป็นทุนทางวัฒนธรรมและได้รับการกล่าวขานมักถูกอ้างอิงอยู่เสมอ ทั้งในหนังสือเอกสารเกี่ยวกับงานจิตรกรรมฝาผนังของไทย เช่น ในหนังสือ “วิวัฒนาการแห่งจิตรกรรมฝาผนังของไทย” ของหม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ซึ่งทรงแปลมาจากงานของศาสตราจารย์ พีระศรี ที่แต่เดิมเป็นฉบับภาษาอังกฤษ (Bhirasri & Yupho, 1959, p. 73) หนังสือ THAI PAINTING ของ JEAN BOISSELIER (Boisselier, 1976, pp. 67-68) หนังสือจิตรกรรมไทยสมัยรัชกาลที่ 3 ความคิดเปลี่ยนการแสดงออกก็เปลี่ยนตามของศาสตราจารย์ ดร. สันติ เล็กสุขุม (Leksukhum, 2005, pp. 266-269) สารนิพนธ์นิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต (โบราณคดี) มหาวิทยาลัยศิลปากรของนางสาว พวงชมพู เรื่อง “ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดหน้าพระธาตุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ในปี พ.ศ. 2526 วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา-เน้นมนุษยศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม ของนายเสมอ อนุรักษ์นวิชัยกุล เรื่อง “การศึกษาเครื่องแต่งกายจากภาพจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์ วัดหน้าพระธาตุ อำเภอปักธงชัยจังหวัดนครราชสีมา” ในปี พ.ศ. 2536 ซึ่งในงานวิทยานิพนธ์ของนายเสมอ อนุรักษ์นวิชัยกุล ได้เน้นการให้ความรู้รายละเอียดและความสำคัญการแต่งกายของคนในทุกชนชั้นในภาพจิตรกรรมฝาผนัง (AnuratWichaiikul, 1993, pp. 79-85) ขณะที่ยานสารนิพนธ์ของนางสาวพวงชมพู หนึ่งสวัสดิ์ จะมีการศึกษาภาพจิตรกรรมโดยศึกษาเรื่องตำแหน่งของภาพจิตรกรรม ตำแหน่งของเรื่องราวบนแต่ละผนัง ลักษณะสีที่ใช้ ลักษณะเทคนิคการวาดภาพ เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ตามโดยรวมแล้วแต่ละงานเขียนและงานวิจัยยังขาดการวิเคราะห์เรื่องราวของภาพจิตรกรรม ลักษณะทางประติมานวิทยาและรูปแบบศิลปะของแต่ละเรื่อง ในภาพจิตรกรรม รวมถึงความสัมพันธ์และสอดคล้องของรูปแบบศิลปะกับภาพจิตรกรรมของวัดหน้าพระธาตุและแหล่งจิตรกรรมอื่น ๆ ที่มีเรื่องราวเดียวกัน องค์ประกอบเรื่อง

เดียวกันหรือคล้ายกัน ทั้งยังมีได้เชื่อมโยงเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในภาพจิตรกรรมกับ เหตุการณ์บ้านเมืองที่เกิดขึ้นในยุคสมัยนั้นหรือเรื่องราวที่สอดแทรกอยู่ในภาพหลักซึ่งเป็น สิ่งที่สะท้อนถึงความเชื่อ คติ ประเพณี การทำมาหากิน ชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มผู้คนหรือ ชุมชนบ้านตระกูลหรือบริเวณชุมชนใกล้เคียงที่ยังไม่ได้รับการพูดถึงหรือทำงานวิจัยมากนัก

ในด้านทุนทางวัฒนธรรมและสังคมภาพจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถวัดหน้าพระธาตุ เป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ได้แสดงคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ ประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม สังคม วิถีชีวิตของผู้คน สอดแทรกเรื่องราวในชีวิตความเป็นอยู่ของ คนและชุมชนผู้คน โดยผ่านการเขียนภาพจิตรกรรมที่เล่าเรื่องไว้ทั้ง 4 ด้านภายในอุโบสถ ได้แก่ ผนังด้านหน้าพระประธานหรือทิศเหนือเป็นเรื่องทศชาติชาดก เตมีย์ชาดก มหา ชนกชาดก เนมิราชชาดก สุวรรณสามชาดก มโหสถชาดก ภูริทัตชาดก ทางผนังด้านทิศ ตะวันตกหรือผนังด้านหลังพระประธานเป็นเรื่องพระพุทธบาท 5 รอย ผนังทางด้าน ทิศใต้ เป็นเรื่องจุลปทุมชาดก ปลงอสุภะ ชุรงควัตร ทิศตะวันออกเขียนภาพทศชาติชาดก เรื่อง จันทกุมารชาดก พรหมนารถชาดก วิฑูรย์บัณฑิต เวสสันดรชาดก ภาพนอกด้านหน้าของ อุโบสถปรากฏภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องพระมาลัย ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าจิตรกรรมฝาผนัง วัดหน้าพระธาตุ แม้จะมีขอบของการเขียนภาพจิตรกรรมตามแบบประเพณีนิยมคือเขียน เรื่องทางพุทธศาสนา พุทธประวัติ ทศชาติชาดก แต่ในการเขียนภาพในวัดนี้ได้ให้ ความสำคัญในการเขียนเรื่องจุลปทุมชาดกเป็นอย่าง โดยเขียนเต็มผนังขณะที่เรื่องทศชาติ อื่น ๆ อยู่ในผนังเดียวกัน ผนังละ 5-6 เรื่อง อีกประการหนึ่งคือการเปลี่ยนขนบการเขียน ภาพจิตรกรรมที่มีมาแต่เดิมซึ่งนิยมเขียนภาพคติไตรภูมิไว้ด้านหลังพระประธานมาเป็น ภาพพระพุทธบาท 5 รอย

จึงนับได้ว่าภาพจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถวัดหน้าพระธาตุ มีคุณค่าทางด้าน ประวัติศาสตร์ศิลปะเพราะมีการเลือกที่จะเขียนภาพแตกต่างจากขนบเดิม รวมถึงการ เลือกเขียนภาพที่ไม่ค่อยปรากฏการเขียนในจิตรกรรมฝาผนังวัดอื่น ๆ ในจังหวัดทางภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น เรื่องพระมาลัย การพิจารณาอสุภะ ชุรงควัตร ฯลฯ นอกจากนี้ ในแต่ละเรื่องของการเขียนภาพได้เล่าเรื่องวิถีชีวิตของผู้คนสอดแทรกเรื่องราวในชีวิต ความเป็นอยู่ของคนและชุมชนผู้คน เช่น การทำมาหากิน การทำนา การทอดแหหาปลา

การดักนก ความบันเทิงการพักผ่อนเช่น การเล่นว่าว การเล่นชนไก่ ภาพพาหนะ เกวียน เรือสำเภา สถาปัตยกรรม บ้านเรือน กำแพง ป้อม สิ่งก่อสร้างที่อยู่อาศัย การลงโทษ ผู้กระทำผิด การสักยันต์ตามร่างกาย เป็นต้น

จากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาวิจัยภาพจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถวัดหน้าพระธาตุ ในหัวข้อเรื่อง “ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมในงานจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถวัดหน้าพระธาตุ ตำบลตะคุ อำเภอบึงโขงพยัญ จังหวัด นครราชสีมา” ในประเด็นการศึกษา 3 ประการ คือ

1. การศึกษารูปแบบทางศิลปะและประติมานวิทยาของภาพจิตรกรรม
2. การศึกษาความสัมพันธ์และความสอดคล้องของรูปแบบศิลปะและประติมาน

วิทยาของภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดหน้าพระธาตุกับภาพจิตรกรรมในแหล่งอื่น

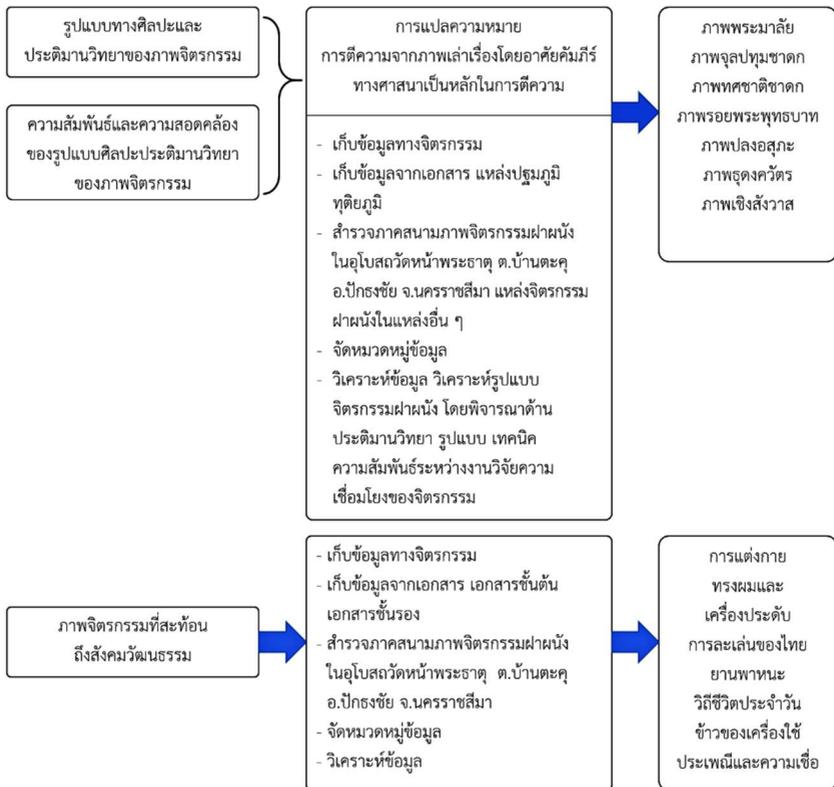
3. การศึกษางานจิตรกรรมฝาผนังอันสะท้อนถึงสังคมและวัฒนธรรม

ซึ่งอาจเป็นแนวทางหนึ่งของการพัฒนาคุณค่าของชุมชน การอนุรักษ์งานศิลปกรรมของท้องถิ่น การปลูกสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนได้เข้าใจและรับรู้ถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่มีค่าและประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นของตน ทั้งประโยชน์ในเรื่องการต่อยอดเพื่อส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ตำบลบ้านตะคุ อำเภอบึงโขงพยัญ จังหวัดนครราชสีมา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบทางศิลปะและประติมานวิทยาของภาพจิตรกรรมอุโบสถวัดหน้าพระธาตุ ตำบลตะคุ อำเภอบึงโขงพยัญ จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์และความสอดคล้องของรูปแบบศิลปะและประติมานวิทยาของภาพจิตรกรรมอุโบสถวัดหน้าพระธาตุกับภาพจิตรกรรมในแหล่งอื่น
3. เพื่อศึกษางานจิตรกรรมฝาผนังอันสะท้อนถึงสังคมและวัฒนธรรมที่อุโบสถวัดหน้าพระธาตุ ตำบลตะคุ อำเภอบึงโขงพยัญ จังหวัดนครราชสีมา

กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 แนวคิดการวิจัยทางประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ศิลปะที่พัฒนาขึ้นเป็นงานวิจัย

Figure 1. Research Concepts in History and Art History Developed as Research

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้มีรูปแบบการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ศิลปะโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิจัยมีวิธีวิทยาที่สำคัญ คือ (1) การศึกษารูปแบบทางศิลปะและประวัติศาสตร์ซึ่งหมายถึงการศึกษาที่เน้นการแปลความหมาย การตีความจากภาพเล่าเรื่อง ภาพจิตรกรรมว่าเป็นตอนใด เรื่องใด โดยอาศัยคัมภีร์ทางศาสนาเป็นหลักในการตีความ (Thamrungraeng, 2006, p. 18) ของภาพ

จิตรกรรมอุโบสถวัดหน้าพระธาตุ ตำบลตะคุ อำเภอปรางค์ชัย จังหวัดนครราชสีมา (2) การศึกษาความสัมพันธ์และความสอดคล้องของรูปแบบศิลปะและประติมานวิทยาของภาพจิตรกรรมอุโบสถวัดหน้าพระธาตุกับภาพจิตรกรรมในแหล่งอื่น โดยใช้การวิจัยเก็บข้อมูลจากภาคสนามโดยตรงวิจัยเฉพาะพื้นที่เป็นหลัก (Case study) รวมถึงการเก็บข้อมูลทางจิตรกรรมและเก็บข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบทางศิลปะ ประติมานวิทยาของภาพจิตรกรรมอุโบสถวัดหน้าพระธาตุ ตำบลตะคุ อำเภอปรางค์ชัย จังหวัดนครราชสีมา และภาพจิตรกรรมในแหล่งอื่นที่มีความสัมพันธ์และความสอดคล้องของรูปแบบศิลปะและประติมานวิทยากับภาพจิตรกรรมอุโบสถวัดหน้าพระธาตุ และ (3) ศึกษางานจิตรกรรมฝาผนังอันสะท้อนถึงสังคมและวัฒนธรรมที่วัดหน้าพระธาตุ โดยใช้การวิจัยจากเอกสารและข้อมูลทางวิชาการเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่นำมาวิเคราะห์โดยการพรรณนาซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้ คือ

1. เก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและหลักฐานที่มาจากแหล่งปฐมภูมิ ทฤษฎี ได้แก่ เอกสารชั้นต้น เอกสารชั้นรอง จารึก จดหมายเหตุ คัมภีร์ทางศาสนา ตำราวิชาการ บทความ งานวิจัย งานวิชาการของผู้ที่ได้เคยศึกษาไว้แล้ว ภาพถ่ายเก่า เป็นต้น ซึ่งเอกสารดังกล่าวที่เก็บรวบรวมข้อมูลมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับรูปแบบศิลปะและประติมานวิทยา (การตีความภาพเล่าเรื่อง) ของภาพจิตรกรรมอุโบสถวัดหน้าพระธาตุ จิตรกรรมฝาผนังในสมัยต่าง ๆ เช่น สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยรัตนโกสินทร์ จิตรกรรมฝาผนังในแหล่งอื่นที่มีเนื้อหาเรื่องสอดคล้องคล้ายคลึงกับจิตรกรรมอุโบสถวัดหน้าพระธาตุ ประวัติศาสตร์จังหวัดนครราชสีมา ประวัติศาสตร์ชุมชน ประเพณี สังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ เป็นต้น

- 1.1 จากเอกสารชั้นต้นหรือเอกสารที่เกิดขึ้นหรือสร้างขึ้นในช่วงเวลาเดียวกับที่เกิดเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์หรือเป็นหลักฐานที่ผู้สร้างมีประสบการณ์ร่วมในเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัดและพระราชพงศาวดาร กรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐและฉบับกรมพระปรมาธิบดีฯ และพงศาวดารเหนือ ฉบับพระวิเชียรปรีชา พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา จดหมายเหตุลูแบร์ จารึกกรุงสุโขทัย ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 5:

ประมวลจารึกอักษรไทยภาพลายเส้นจำหลักบนแผ่นหินเกี่ยวกับเรื่องชาติต่าง ๆ ใน ชาติทหาร้อยชาติที่ประดับไว้ในเจดีย์วัดศรีชุม สุโขทัย คัมภีร์วิสุทธิมรรค กัมมัฏฐานนิเทศ ปุณโณวาทสูตร ปฏิจสมุปบาทธรรม อรรถกถาปุณโณวาทสูตร พระวินัยปิฎก ประชุม จดหมายเหตุสมัยอยุธยา ภาพถ่ายเก่า ภาพจิตรกรรมฝาผนัง เป็นต้น

1.2 จากเอกสารชั้นรองหรือเอกสารที่กระทำขึ้นภายหลังจากเหตุการณ์ทาง ประวัติศาสตร์นั้นสิ้นสุดไปแล้ว อาทิเอกสารหนังสือ จิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย จิตรกรรมไทย จิตรกรรมสมัยอยุธยา จิตรกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 จิตรกรรม ไทยประเพณี จิตรกรรมไทยสกุลช่างต่าง ๆ ความเข้าใจในจิตรกรรมไทยประเพณี วรรณกรรมศาสนา ตำนานพระพุทธบาท อธิบายเรื่องพระบาทนริศพระบาทและลิลิตทศพร ตำนานเทศน์มหาชาติ กาพย์พระมาลัย เอกสารงานวิจัย เช่น งานวิจัยเรื่องภาพจิตรกรรม ฝาผนังที่วัดหน้าพระธาตุ อ.ปักธงชัย จ.นครราชสีมา งานวิจัยเรื่องจิตรกรรมฝาผนัง: พระราชประสงค์รัชกาลที่ 4 เรื่องจริยวัตรสงฆ์ ศึกษารูปแบบการปฏิบัติชุดงคัควัตรใน สังคมไทย งานวิจัยเรื่องภาพพระพุทธรูปสองรอยเหนือบริเวณบานประตูด้านผนังสกัด ด้านทิศตะวันออกจิตรกรรมฝาผนังวัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี งานวิจัยเรื่อง พระมาลัย: การศึกษาเชิงวิเคราะห์ งานวิจัยเรื่องพระมาลัยกลอนสวดฉบับเพชรบุรี งานวิจัย เรื่องการตีความภาพเล่าเรื่องพระพุทธรูปเสด็จจารยเดินทางไปสืบพระพุทธศาสนา ในลังกา ทวีปตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น บทความวิจัยเรื่องจุลปทุมชาติก ข้อสังเกตเกี่ยวกับบทบาทและความนิยมที่ปรากฏในจิตรกรรมสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้น

2. ข้อมูลภาคสนาม ได้จากการสำรวจภาคสนามและบันทึกภาพวัดหน้าพระธาตุ อุโบสถ เจดีย์ ภาพจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถวัดหน้าพระธาตุ ตำบลบ้านตะคุ อำเภอบักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา และแหล่งจิตรกรรมฝาผนังในแหล่งอื่น ๆ ที่มีรูปแบบทาง ศิลปะและงานจิตรกรรมที่มีความสัมพันธ์ใกล้เคียง โดยอาศัยข้อมูลจากเอกสารที่ค้นคว้าไว้แล้ว ได้แก่

2.1. ภาพพระมาลัย ตำนานพระพุทธรูปเสด็จจารย วัดพุทธโสธรวรย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สมุดภาพไตรภูมิสมัยธนบุรี ฉบับกรุงเบอร์ลินวัดเกรียงไกรกลาง จังหวัดนครสวรรค์ วัดหนองโนเหนือ จังหวัดสระบุรี

2.2. ภาพจุลปทุมชาติ วัดบางขุนเทียนใน วัดกำแพงบางจาก กรุงเทพมหานคร
วัดคงคาราม จังหวัดราชบุรี

2.3. ภาพการปลงอสุภะ วัดโสมนัสวิหาร วัดเทวราชกุญชร กรุงเทพมหานคร
วัดเสม็ด จังหวัดชลบุรี

2.4. ภาพจิตรกรรมชุดงิ้ว วัดมหาพฤฒาราม วัดโสมนัสวิหาร

2.5. ภาพจิตรกรรมเชิงสังวาส วัดบางยี่ขัน กรุงเทพมหานคร วัดคงคาราม
จังหวัดราชบุรี วัดหนองโนเหนือ วัดหนองยาวสูง จังหวัดสระบุรี วัดทุ่งศรีเมือง จังหวัด
อุบลราชธานี

2.6. ภาพจิตรกรรมพระพุทธรูปท่า ดำหนักพระพุทธรูปโฆษาจารย์ วัดพุทธโสธรวรย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี สมุดภาพไตรภูมิ
กรุงอยุธยา เลขที่ 5 สมุดภาพไตรภูมิ เลขที่ 10/ก. (พ.ศ. 2319) อุโบสถร้าง วัดไผ่ล้อม จังหวัด
เพชรบุรี วัดบางกะพ้อม จังหวัดสมุทรสงคราม ตู้พระธรรมลายทอง หมายเลข กท. 14

2.7. ภาพจิตรกรรมทศชาติชาติ วัดบางยี่ขัน วัดสุวรรณาราม วัดสุวรรณาราม
วัดช่องนนทรี วัดโบสถ์สามเสน กรุงเทพมหานคร วัดหนองพุทธรังษี จังหวัดสุพรรณบุรี
วัดโรงเข้ จังหวัดเพชรบุรี วัดคงคาราม จังหวัดราชบุรี วัดไพชยนต์พลเสพย์ราชวรวิหาร
จังหวัดสมุทรปราการ

3. จัดหมวดหมู่ข้อมูลเบื้องต้นทั้งหมด ตรวจสอบข้อมูลในประเภทต่าง ๆ เช่น
รูปแบบศิลปะ ประติมานวิทยาความสัมพันธ์ความสอดคล้อง ตลอดจนความเชื่อมโยงของ
งานจิตรกรรมจากแหล่งวิจัยกับแหล่งอื่น ๆ

4. ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสารหลักฐานเพื่อประเมินข้อมูลเบื้องต้น
วิเคราะห์รูปแบบจิตรกรรมฝาผนัง โดยพิจารณาด้านประติมานวิทยา รูปแบบ เทคนิค
ความสัมพันธ์ระหว่างงานวิจัย

5. ประมวลผลการทำวิจัย นำเสนอผลความรู้ ความคิด

6. สรุปผลการศึกษา

ผลการวิจัยเชิงวิเคราะห์

1. ผลการวิจัยรูปแบบทางศิลปะและประติมานวิทยา(การตีความภาพเล่าเรื่อง) ของภาพจิตรกรรมอุโบสถวัดหน้าพระธาตุ ตำบลตะคุ อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดนครราชสีมา มีดังนี้คือ

1.1. ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ผนังสกัดด้านนอกพระอุโบสถ มีลักษณะทางประติมานวิทยา (การตีความภาพเล่าเรื่อง) ปรากฏการเขียนภาพพระมาลัย (ภาพที่ 2) ซึ่งมีเนื้อเรื่องสอดคล้องกับคัมภีร์มาลัยสูตร ภาพจิตรกรรมแสดงปางเทวภูมิรวมเรื่องที่เขียน 2 ตอน ได้แก่ ตอนพระศรีอาริยมตไตรยบุชาพระเจดีย์จุฬามณี ตอนพระมาลัยสนทนาศรรณกับพระอินทร์และในฉากพระมาลัยปางเทวภูมิปรากฏการเขียนภาพนมิราชชาดก ตอนไปเทวภูมิเข้ามาเพิ่มเติมด้วย

1.2 ภาพจิตรกรรมฝาผนังทางทิศใต้ เขียนภาพจากนิบาตชาดกเรื่อง จุลปทุมชาดก (ภาพที่ 3) โดยเขียนเต็มผนังอุโบสถทางทิศใต้ด้านขวาของพระประธาน มีการลำดับเรื่องราวเริ่มจากริมขวาสุดของผนังเหนือบานหน้าต่างมาจนสุดผนังด้านซ้าย แล้วจึงวกกลับไปทางริมขวาของผนังอีกจนจบเรื่องลงที่จุดเริ่มต้นในฉากเดียวกันคือฉากเมืองพาราณสี รวมเรื่องที่เขียน 12 ตอน ได้แก่ 1) พระปทุมกุมารมาบังเกิดในพระครรภ์ของพระอรชรมเหสี 2) พระปทุมและพระอนุชาเสด็จพระราชดำเนินออกจากเมืองพาราณสี 3) ภาพพระราชกุมารฆ่าชಾಯาแบ่งเนื้อมาเสวย 4) ภาพพระปทุมแอบพาพระชಾಯาหนีจากพระอนุชา 5) ภาพพระปทุมกรีดแขนให้พระชಾಯาตีมีเลือด 6) พระปทุมช่วยเหลือโจร 7) พระปทุมและพระชಾಯาทำพิธีพลีกรรมบนยอดเขา 8) พระชಾಯาลอบปลงพระชนม์พระปทุม 9) พระปทุมตกเขาค้างที่ยอดมะเดื่อ 10) ภาพพระยาหทัยช่วยชีวิตพระปทุม 11) พระปทุมเสด็จเข้าเมือง 12) พระชಾಯาเดิมของพระปทุมถูกลงโทษให้แบกขี้ทูนไว้บนศีรษะ

บริเวณช่องบานประตูระหว่างหน้าต่างเขียนภาพจิตรกรรมเรื่อง การปลงอสุภะหรืออสุภกรรมฐาน 10 ประการซึ่งมีที่มาจากคัมภีร์วิสุทธิมรรค มีการเขียนภาพพระภิกษุแห่งอสุภะ 4 เรื่อง ได้แก่ อฏฐิกอสุภ หตวิกชิตตกอสุก อุทุมาทกอสุก ปุฬุกอสุภ และได้เขียนภาพชากศพโดยมิได้มีพระภิกษุแห่งพิจารณาอีกเป็นจำนวน 2 เรื่องได้แก่ วิกชิตกอสุก วิกขายิตกอสุก ซึ่งโดยรวมมีการเขียนเรื่องการปลงอสุภะ 6 เรื่อง (ภาพที่ 4)

จากจำนวนทั้งหมด 10 เรื่องและอีกช่องเขียนภาพเล่าเรื่อง ชุตงควัตร 13 ประการ (ภาพที่ 5) ซึ่งมาจากคัมภีร์วิสุทธรัตน มี การเขียนภาพชุตงควัตรจำนวน 1 ภาพหรือ 1 ตอน จากทั้งหมดที่มี 13 ตอนของเรื่องชุตงควัตร คือ ตอนโสสานิกังคะ

ผนังทางด้านทิศใต้มุมสุดทางด้านขวาของผนัง ตำแหน่งภาพอยู่ทางด้านซ้ายของพระพุทธรูปประธานปรากฏการเขียนรูปเชิงสังวาสจำนวน 3 รูป (ภาพที่ 6) ซึ่งเขียนสอดแทรกอยู่ในเรื่องจุลปทุมชาดกซึ่งเป็นเนื้อเรื่องหลัก

ภาพที่ 2 ภาพพระมาลัย ผนังสกัดด้านนอกพระอุโบสถ วัดหน้าพระธาตุ

Figure 2. Phra Malai on the Wall Outside the Ordination Hall of Wat Na Phrathat.

ภาพที่ 3 ผนังทางทิศใต้ ภาพจุลปทุมชาดก วัดหน้าพระธาตุ

Figure 3. The South Wall the Culla-Paduma Jataka

Mural Painting, Wat Na Phrathat.

ภาพที่ 4 ปลงอสุภะ วัดหน้าพระธาตุ

Figure 4. Asubha-Kammthth, Wat Na Phrathat.

ภาพที่ 5 ภาพชุดคงคัวัตร วัดหน้าพระธาตุ
Figure 5. Dhutanga, Wat Na Phrathat.

ภาพที่ 6 ภาพเชิงสังวาส วัดหน้าพระธาตุ
Figure 6. Erotic Scene in Mural Painting,
Wat Na Phrathat.

1.3 ภาพจิตรกรรมฝาผนังทางทิศตะวันตก (ด้านหลังพระประธาน) ของพระอุโบสถเขียนภาพพระพุทธรบาท 5 รอย (ภาพที่ 7) โดยลักษณะทางประติมานวิทยา (การเขียนภาพเล่าเรื่อง) ภาพพระพุทธรบาท 5 รอย สามารถสันนิษฐานรอยพระพุทธรบาทที่สอดคล้องตามคัมภีร์เรื่องรอยพระพุทธรบาทได้จำนวน 4 รอย คือ 1) รอยพระพุทธรบาทริมแม่น้ำน่านมทามีการเขียนจำนวน 2 ภาพ ตามคัมภีร์ปัญจสุทนี อรรถกถาัมชฌิมนิกาย (แต่แสดงรูปแบบศิลปะต่างกัน) 2) รอยพระพุทธรบาทที่โยนกปุระ ตามเอกสารคำให้การขุนหลวงหาวัดและพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ 3) รอยพระพุทธรบาทสระบุรีหรือรอยพระพุทธรบาทบนยอดเขาสุวรรณบรรพต ถือว่าเป็นรอยพระบาท ณ เขาสะัจจพันธ์คีรี มาจากคัมภีร์อรรถกถาปุณโณวาท

ส่วนรูปแบบศิลปะ ภาพพระพุทธรบาท 5 รอย คือ 1) เขียนรอยพระพุทธรบาทริมแม่น้ำน่านมทาจำนวน 2 ภาพซึ่งมีรูปแบบทางศิลปะที่ต่างกัน คือ ภาพแรกเขียนรอยพระบาทเป็นรูปเกาะอยู่กลางแม่น้ำมีฝูงปลาแหวกว่าย (ภาพที่ 8) อีกภาพเขียนรอยพระพุทธรบาทมีพญานาคเลื้อยและอยู่แวดล้อม (ภาพที่ 9) 2) รอยพระพุทธรบาทที่โยนกปุระ ด้วยลักษณะการแต่งกายของสตรีในภาพคล้ายสตรีทางภาคเหนือ (ภาพที่ 10) 3) รอยพระพุทธรบาทสระบุรีหรือรอยพระพุทธรบาทบนยอดเขาสุวรรณบรรพต (ภาพที่ 11) ที่ถือว่าเป็นรอยพระบาท ณ เขาสะัจจพันธ์คีรี เขียนภาพรอยพระพุทธรบาทในอาคารผังเหลี่ยมทรงมณฑป มีผู้คนมานมัสการไหว้รอยพระบาทแต่งกายและมีทรงผมแบบสตรีไทยนุ่งผ้าถุงท่มสไบ จากลักษณะมีความใกล้เคียงกับรอยพระพุทธรบาทที่จังหวัดสระบุรีหรือรอย

พระพุทธรูปที่ประดิษฐานไว้บนยอดเขาสุวรรณบรรพต ถือว่าเป็นรอยพระบาท ณ เขาสังจพันคีรี โดยได้รับแรงบันดาลใจมาจากรกกาปุณโณวาท

ภาพที่ 7 ภาพจิตรกรรมฝาผนังทางทิศตะวันตก (ด้านหลังพระประธาน) ภาพพระพุทธรูป 5 รอย วัดหน้าพระธาตุ
 Figure 7. Mural Painting on the Western Wall (Behind the Principal Buddha Image),
 the Painting of 5 Buddha's Footprints, Wat Na Phrathat

ภาพที่ 8 ภาพพระพุทธรูปริมแม่น้ำนัมมทา
 วัดหน้าพระธาตุ
 Figure 8. The Buddha's Footprint on the
 Bank of the Nammatha River, Wat Na Phrathat.

ภาพที่ 9 ภาพพระพุทธรูป มีพญานาคเลื้อยอยู่แวดล้อม
 วัดหน้าพระธาตุ
 Figure 9. The Buddha's Footprint with
 Naga Slithering Around Area, Wat Na Phrathat.

ภาพที่ 10 ภาพพระพุทธรูปที่โยนกปุระ วัดหน้าพระธาตุ
Figure 10. Buddha's Footprint in Yonokpura, Wat Na Phrathat

ภาพที่ 11 ภาพพระพุทธรูปที่สรบุรี วัดหน้าพระธาตุ
Figure 11. Buddha's Footprint in Saraburi, Wat Na Phrathat.

1.4 ภาพจิตรกรรมฝาผนังทางทิศเหนือ วัดหน้าพระธาตุ (ภาพที่ 12) เขียนภาพทศชาติชาดก จำนวน 6 เรื่อง คือ เตมียชาดก มหาชนกชาดก เนมิราชชาดก สุวรรณสามชาดก มโหสถชาดก ภูริทัตชาดก พบว่ามีลักษณะประติมานวิทยา (การตีความภาพเล่าเรื่อง) และรูปแบบศิลปะดังนี้ คือ

ภาพที่ 12 ภาพทศชาติชาดก ผนังทิศเหนือ วัดหน้าพระธาตุ
Figure 12. Dasajataka on the Walin the North of Wat Na Phrathat.

1.4.1 ภาพเตมียชาดก (ภาพที่ 13) เขียนตามคัมภีร์ชาดกอรรถกถาทางพุทธศาสนาแสดงเรื่องเตมียชาดก 1 ตอนคือ ตอนพระเจ้ากาลิกราชพระบิดาของพระเตมียได้ทรงสั่งให้นายสุนันท์นำพระเตมียไปปลงพระชนม์และฝัง ขณะที่นายสุนันท์กำลังขุดหลุม

เตรียมจะฝังพระเทมีย์ พระองค์ก็ประทับยืนทรงทดลองกำลัง โดยการยกราชรถขึ้นด้วยพระหัตถ์ข้างเดียว

1.4.2 ภาพมหาชนกชาดก (ภาพที่ 14) เขียนตามคัมภีร์ชาดกอรรถกถาทางพุทธศาสนา จำนวน 1 ตอน คือตอนพระมหาชนกได้นำสินค้ำลงเรือเดินทางไปค้าขายสุวรรณภูมิ ต่อมาเรือก็ได้อัปปางลง พระมหาชนกทรงแหวกว่ายอยู่ในมหาสมุทร นางเมขลาเห็นพระมหาชนกจึงเข้ามาช่วยเหลือ

ภาพที่ 13 ภาพเทมีย์ชาดก วัดหน้าพระธาตุ
Figure 13. Temiya Jataka, Wat Na Phrathat.

ภาพที่ 14 ภาพมหาชนกชาดก วัดหน้าพระธาตุ
Figure 14. Mahajanaka Jataka, Wat Na Phrathat.

1.4.3 ภาพสุวรรณสามชาดก (ภาพที่ 15) เขียนตามคัมภีร์ชาดกอรรถกถาทางพุทธศาสนา จำนวน 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 พระราชาปิลียกขทอดพระเนตรเห็นสุวรรณสามได้โค้งคันศรยิงสุวรรณสามด้วยความเข้าใจผิด ตอนที่ 2 พระราชาปิลียกขประคองสุวรรณสามที่ล้มลงเพราะพิษของศร สุวรรณสามได้ฝากพระเจ้าปิลียกขราชคูแลบิดามารดาของตน ตอนที่ 3 พระราชาปิลียกขมาแจ้งข่าวแก่บิดามารดาของสุวรรณสามเรื่องสุวรรณสามตายและพระราชาปิลียกขนั่งโศกเศร้าเสียใจ

1.4.4. ภาพเนมิราชชาดก (ภาพที่ 16) เขียนตามคัมภีร์ชาดกอรรถกถาทางพุทธศาสนา มีการเขียนภาพจำนวน 2 ตอน คือ 1) เรื่องเมืองมิดิลาของพระเนมิราช 2) เรื่องพระเนมิราชเสด็จไปนรกภูมิทรงทอดพระเนตรเห็นคนบาป สัตว์นรก เปรต อสุรกาย ถูกทรมานและรับกรรม โดนลงโทษตามผลแห่งกรรม ทั้งนี้พบว่ามีการเขียนภาพพระมาลัยปางนรกภูมิ มีสตรีสูงศักดิ์ท่านหนึ่งอยู่ท่ามกลางผู้ที่ถูกทรมาน ทำท่าเหมือนกำลังสั่งสอนคนผู้หนึ่งเพิ่มมาในฉากด้วย

ภาพที่ 15 ภาพสุวรรณสามชาดก วัดหน้าพระธาตุ
Figure 15. Suwannasama Jataka, Wat Na Phrathat.

ภาพที่ 16 ภาพเนมิราชาดก วัดหน้าพระธาตุ
Figure 16. Nemiraja Jataka, Wat Na Phrathat.

1.4.5. ภาพมโหสถชาดก (ภาพที่ 17) เขียนตามคัมภีร์ชาดกอรรถกถาทางพุทธศาสนาพบว่า มีการเขียนจำนวน 1 ตอนคือ ตอนพระวิเทหราชต้องการทำสงครามขยายอาณาเขตและได้ยกทัพมาทำสงครามกับเมืองมถิลลา ภาพเขียนใหม่โหสถออกอุบายเตรียมด้านกองทัพของพระวิเทหราชและเฝ้าดูกองทัพของพระวิเทหราชอยู่บนป้อมปราการ

1.4.6. ภาพภุริทัตชาดก (ภาพที่ 18) เขียนตามคัมภีร์ชาดกอรรถกถาทางพุทธศาสนา มีการเขียนจำนวน 1 ตอนคือ ตอนพระภุริทัตโอรสของพญานาคได้มาบำเพ็ญศีลอยู่บนโลกมนุษย์ในตอนกลางคืนโดยชดพระกายอยู่รอบจอมปลวกพราหมณ์อาลัมพายนได้ร้ายมนต์จับพระภุริทัตใสในตะกร้า คือ ตอนอาลัมพายนส์สาธยายมนต์จับพระภุริทัตลงตะกร้า

ภาพที่ 17 ภาพมโหสถชาดก วัดหน้าพระธาตุ
Figure 17. Mahosadha Jataka, Wat Na Phrathat.

ภาพที่ 18 ภาพภุริทัต วัดหน้าพระธาตุ
Figure 18. Bhuridat Jataka, Wat Na Phrathat.

1.5 ภาพจิตรกรรมฝาผนังทางทิศตะวันออก วัดหน้าพระธาตุ (ภาพที่ 19) เขียนภาพทศชาติชาดกจำนวน 4 เรื่อง คือ เรื่องพรหมนารถชาดก จันทกุมารชาดก วิชुरบัณฑิตชาดก เวสสันดรชาดก

1.5.1. ภาพพรหมนารถชาดก (ภาพที่ 20) เขียนตามคัมภีร์ชาดกอรุทธกถาทางพุทธศาสนา มีการเขียนจำนวน 1 ตอนคือ คือ ตอนพระนางจุฬาพระธิดาของพระเจ้าอังคตราช เข้าเฝ้าพระราชบิดาพยายามบรยายถึงผลบุญบาปให้พระราชบิดามีให้มุ่งไปสู่ทางมีจฉาทีฐิ

ภาพที่ 19 ภาพจิตรกรรมฝาผนังทางทิศตะวันออก
ทศชาติชาดก 4 เรื่อง วัดหน้าพระธาตุ

Figure 19. Mural Paintings in the East, 4 Stories in
The Ten Jatakas of Buddha, Wat Na Phrathat.

ภาพที่ 20 ภาพพรหมนารถชาดก วัดหน้าพระธาตุ
Figure 20. Narada Jataka, Wat Na Phrathat.

1.5.2. ภาพจันทกุมารชาดก(ภาพที่ 21) เขียนตามคัมภีร์ชาดกอรุทธกถาทางพุทธศาสนา มีการเขียนจำนวน 1 ตอน คือ ตอนพระจันทกุมารจะถูกบูชายันต์และท้าวสักกเทวราชลงมาหักฉัตรล้มพีธี

1.5.3 ภาพวิชुरบัณฑิตชาดก เขียนตามคัมภีร์ชาดกอรุทธกถาทางพุทธศาสนา มีการเขียนภาพ 2 ตอน คือ ตอนปุลณณกัษมีชัษณะจากการเล่นสกาจึงขอตัววิชुरบัณฑิตเป็นค่านัน วิชुरบัณฑิตเดินทางไปกับปุลณณกัษ ระหว่างการเดินทางปุลณณกัษได้พยายามฆ่าวิชुरบัณฑิตแต่ไม่สำเร็จ มีการเขียนภาพปุลณณกัษจับร่างวิชुरบัณฑิตเหยียงเหมือนจะฟาดกับภูเขา (ภาพที่ 22) และอีกตอนคือ วิชुरบัณฑิตแสดงธรรมแก่ปุลณณกัษ (ภาพที่ 23)

ภาพที่ 21 ภาพจันทกุมารชาดก วัดหน้าพระธาตุ
Figure 21. Chanta Jataka, Wat Na Phrathat.

ภาพที่ 22 ภาพวิทูรบัณฑิตชาดก ปุณณกยักษ์จับร่าง
วิทูรบัณฑิตเทวียง วัดหน้าพระธาตุ
Figure 22. Vidhurapandit Jataka, Yakka
Punnaka is Holding Vidura Pandit's Body,
Wat Na Phrathat.

ภาพที่ 23 ภาพวิทูรบัณฑิตชาดก
วิทูรบัณฑิตแสดงธรรมแก่ปุณณกยักษ์ วัดหน้าพระธาตุ
Figure 23. Vidhurapandit Jataka, Vidhura Pandit
is Expressing Dharma Teaching to Yakkha,
Wat Na Phrathat.

ภาพที่ 24 ภาพเวสสันดรชาดก วัดหน้าพระธาตุ
Figure 24. Vessantara Jataka, Wat Na Phrathat.

1.5.4 ภาพเวสสันดรชาดก (ภาพที่ 24) เขียนตามคัมภีร์ชาดกอรรถกถาทางพุทธศาสนา มีการเขียนจำนวน 1 ตอน คือ เขียนภาพกัณฑ์นครกัณฑ์ ตอนพระเวสสันดรจะเสด็จนิวัติพระนคร ขบวนเสด็จประกอบด้วยทหารเดินเป็นแถว ซี่ม้า เข้าประตูพระนคร มีพระเจ้าสัณขัย พระเวสสันดร พระชาลี ประทับนั่งบนหลังพญาชสารกลับพระนคร

1.6 ภาพจิตรกรรมฝาผนังในทิศต่าง ๆ ที่มีเรื่องหลักเป็นชาดก เป็นเรื่องราวทางศาสนาแล้วพบว่ามีภาพที่สอดแทรกเรื่องราวทางสังคมและวัฒนธรรมอยู่ด้วย ได้แก่

1.6.1. การแต่งกาย ทรงผมและเครื่องประดับพบว่าการแต่งกายของกษัตริย์หรือตัวหลักของเรื่องในนิบาตชาดก ทศชาติชาดก พระมาลัย ภาพพระพุทธรบาท 5 รอย เป็นการวาดภาพเครื่องแต่งกายตามคติที่ยึดตามกรรมวิธีชนบดั้งเดิมของจิตรกรรมไทย ประเพณี คือการวาดภาพแบบอุดมคติ ไม่มีลักษณะเหมือนจริง ภาพกษัตริย์หรือตัวหลักจะมีลักษณะเหมือนกันคือ สวมมงกุฏ มีเครื่องทรง เช่น ทองพระกร ธารพระกร กรองคอสังวาล พาทูร์ต การนุ่งผ้าจีบยาวถึงข้อเท้าและอยู่ในลีลาแบบนาฏลักษณ์ เช่น ตัวอย่างในภาพการแต่งกายของกษัตริย์ในนิบาตชาดกเรื่องจุลปทุม (ภาพที่ 25)

1.6.2 ทหารสวมเครื่องแบบแบบตะวันตก เครื่องแบบในภาพคล้ายกับเครื่องแบบทหารในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ได้รับอิทธิพลมาจากเครื่องแบบของชาติตะวันตก ตัวอย่างจากภาพพระเวสสันดรชาดก (ภาพที่ 26)

1.6.3 การนุ่งผ้าแบบหญิงมอญเป็นลักษณะการนุ่งผ้าที่ยาวกรอมเท้า แต่มีการแหวกผ้าตรงกลางทางด้านหน้าโดยแหวกขึ้นมาสูงเลยหัวเข้าขึ้นมา มาจากภาพนิบาตชาดกเรื่องจุลปทุม (ภาพที่ 27)

ภาพที่ 25 ภาพการแต่งกายของกษัตริย์ วัดหน้าพระธาตุ
Figure 25. The King Costume, Wat Na Phrathat.

ภาพที่ 26 เครื่องแบบของทหารแบบตะวันตก วัดหน้าพระธาตุ
Figure 26. Soldier Outfit in Western Countries. Wat Na Phrathat.

ภาพที่ 27 การนุ่งผ้าแบบหญิงมอญวัดหน้าพระธาตุ
Figure 27. Sin Wearing of Mon Women, Wat Na Phrathat.

1.6.4 การละเล่นของไทย ได้แก่ ขี่ม้าส่งเมือง การเล่นว่าวจุฬา การตีไก่ หรือชนไก่ (ภาพที่ 28)

1.6.5 ยานพาหนะ ได้แก่ เกรวียน เรือสำเภา เรือเก๋ง (ภาพที่ 29)

1.6.6 วิธีชีวิตประจำวัน ปรากฏการเขียนภาพเพื่อให้เห็นการใช้ชีวิตของผู้คนในสมัยนั้น เช่น การทอดแหหาปลา การใช้เบ็ดเพื่อหาปลา การไปต้อนก การไถนา (ภาพที่ 30) การตักน้ำหาบใส่ชะลอม การประกอบอาหารด้วยกระทะ การเลี้ยงนกในกรง เด็กใส่จับบั้ง วิธีชีวิตของคนที่ทำมาค้าขายซึ่งถูกจองจำด้วยข้อคาที่ค่อเพื่อป้องกันมิให้หลบหนี (ภาพที่ 31)

ภาพที่ 28 การตีไก่หรือชนไก่ วัดหน้าพระธาตุ
Figure 28. Cockfighting, Fighting Cock,
Wat Na Phrathat.

ภาพที่ 29 ภาพเรือเก๋ง วัดหน้าพระธาตุ
Figure 29. Saloon Boat, Wat Na Phrathat.

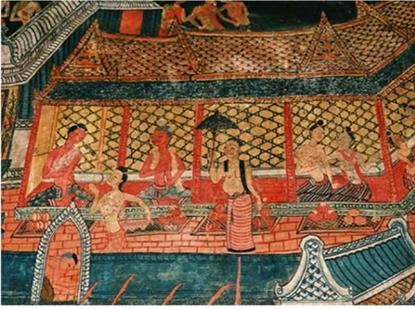
ภาพที่ 30 ภาพวิถีชีวิต วัดหน้าพระธาตุ
Figure 30. Way of Life, Wat Na Phrathat.

ภาพที่ 31 ภาพวิถีชีวิต วัดหน้าพระธาตุ
Figure 31. Way of Life, Wat Na Phrathat.

1.6.7 ข้าวของเครื่องใช้ ได้แก่ ร่มแบบตะวันตก (ภาพที่ 32) นาฬิกาแขวนแบบฝรั่ง (ภาพที่ 33)

1.6.8 ประเพณีและความเชื่อ ได้แก่ การโปรยทาน (ภาพที่ 34) มังกะลีผล (ภาพที่ 35)

ภาพที่ 32 ร่มแบบตะวันตก วัดหน้าพระธาตุ

Figure 32. Western Umbrella, Wat Na Phrathat.

ภาพที่ 33 ภาพนาฬิกาแขวนแบบฝรั่ง วัดหน้าพระธาตุ

Figure 33. Western Clocks, Wat Na Phrathat.

ภาพที่ 34 ภาพการโปรยทาน วัดหน้าพระธาตุ

Figure 34. Coin Scattering, Wat Na Phrathat.

ภาพที่ 35 ภาพมุกกะริผล วัดหน้าพระธาตุ

Figure 35. Makaliphon, Wat Na Phrathat.

2. ผลการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์และความสอดคล้องของรูปแบบศิลปะ และ ประติมาณีวิทยาของภาพจิตรกรรมอุโบสถวัดหน้าพระธาตุกับภาพจิตรกรรมในแหล่งอื่น มีตัวอย่างดังนี้คือ

2.1 การเขียนภาพพระมาลัยปางเทวภูมิ มีเนื้อเรื่องสอดคล้องกับคัมภีร์มาลัยสูตร รูปแบบศิลปะเขียนภาพพระมาลัยปางเทวภูมิเขียนจำนวน 2 ตอนได้แก่ 1) พระศรี อารียมตไตรยบูชาพระเจดีย์จุฬามณี 2) พระมาลัยสนทนารธรรมกับพระอินทร์ และเพิ่มภาพ เนมิราชขาดกตอนไปเทวภูมิเข้ามาเพิ่มเติมด้วย ซึ่งการเขียนภาพพระศรีอารียมตไตรย และบริวารเหาะมาสักการะพระเจดีย์จุฬามณี (ภาพที่ 36) มีตัวอย่างการเขียนภาพมาก่อนที่ ตำบลหน้าพระพุทโธฆาจารย์ วัดพุทโธสวรรค์ พระนครศรีอยุธยา (ภาพที่ 37) วัดชมพูเวก นนทบุรี (ภาพที่ 38) วัดเกรียงไกรกลาง นครสวรรค์ (ภาพที่ 39)

ภาพที่ 36 ภาพพระศรีอาริยมตไตรยและบริวาร
เหาะมาสักการะพระเจดีย์จุฬามณี วัดหน้าพระธาตุ
Figure 36. Metteyya and his Followers Flying
to Paying Homage, Chulamani Jedi,
Wat Na Phrathat.

ภาพที่ 37 ภาพพระศรีอาริยมตไตรยและบริวารเหาะมา
สักการะพระเจดีย์จุฬามณี ตำบลหน้าพระพุทโธษาจารย์
วัดพุทโธสวรรค์ วันที่ 8 กรกฎาคม 2565.

Figure 37. Metteyya and his followers flying to
paying homage, Chulamani Jedi, Residence of Phra
Puttakosajarn in Wat Phutthai Sawan. Adapted from
“Residence of Phra Puttakosajarn in Wat Phutthai
Sawan” on July 8, 2022, by Kidyang, 2022
<https://twitter.com>.

ภาพที่ 38 ภาพพระศรีอาริยมตไตรยและบริวารเหาะ
มาสักการะพระเจดีย์จุฬามณี วัดชมภูเวก นนทบุรี
วันที่ 8 กรกฎาคม 2565

Figure 38. Metteyya and his followers flying to
paying homage, Chulamani Jedi, Wat
Chompuwek Nonthaburi. Adapted from “Wat
Chompuwek Nonthaburi” on July 8, 2022, by
Admin faiththaistory, 2018.
<https://www.faihtthaistory.com>.

ภาพที่ 39 ภาพพระศรีอาริยมตไตรยและบริวารเหาะมา
สักการะพระเจดีย์จุฬามณี วัดเกรียงไกรกลาง
วันที่ 8 กรกฎาคม 2565

Figure 39. Metteyya and his followers flying to
paying homage, Chulamani Jedi, Wat Krieng Krai
Klang. Adapted from “Wat Krieng Krai Klang” on
July 8, 2022, by Nanakawaii, 2022.
<https://www.bloggang.com>.

ส่วนภาพพระมาลัยตอนสนทนาธรรมกับพระอินทร์ (ภาพที่ 40) มีตัวอย่างการเขียนภาพมาก่อนที่สมุดภาพไตรภูมิสมัยธนบุรี ฉบับกรุงเบอร์ลิน (ภาพที่ 41) วัดหนองโนเหนือ สระบุรี (ภาพที่ 42) วัดชมภูเวก นนทบุรี (ภาพที่ 43)

ภาพที่ 40 ภาพพระมาลัยตอนสนทนาธรรมกับพระอินทร์
วัดหน้าพระธาตุ
Figure 40. Phra Malai, in the Part of
Dharma Talk with Indra, Wat Na Phrathat.

ภาพที่ 41 ภาพพระมาลัยตอนสนทนาธรรมกับพระอินทร์
สมุดภาพไตรภูมิสมัยธนบุรี ฉบับกรุงเบอร์ลิน
วันที่ 8 กรกฎาคม 2565
Figure 41. Phra Malai, in the part of dharma talk with
Indra, Picture book of Trai-Phum in Thonburi Period,
Berlin version. Adapted from “Picture book of Trai-
Phum in Thonburi Period, Berlin version” on July 8,
2022, by Critical History, 2022.
<https://www.blockdit.com>.

ภาพที่ 42 ภาพพระมาลัยตอนสนทนาธรรมกับพระอินทร์
วัดหนองโนเหนือ วันที่ 8 กรกฎาคม 2565
Figure 42. Phra Malai, in the part of dharma talk with
Indra, Wat Nong No Nuea. Adapted from “Wat Nong
No Nuea” on July 8, 2022, by Admin faiththaistory,
2022. <https://www.Faiththaistory.com>.

ภาพที่ 43 ภาพพระมาลัยตอนสนทนาธรรมกับพระ
อินทร์วัดชมภูเวก นนทบุรี วันที่ 8 กรกฎาคม 2565
Figure 43. Phra Malai, in the part of dharma talk
with Indra, Wat Chompuwek Nonthaburi.
Adapted from “Wat Chompuwek Nonthaburi”
on July 8, 2022, by Admin faiththaistory, 2022.
<https://www.faihtthaistory.com>.

2.2. การเขียนภาพชาดกจากนิบาตชาดกเรื่อง จุลปทุมชาดก เขียนจำนวน 12 ตอนมีจำนวน 9 ตอนที่มีตัวอย่างจากภาพจิตรกรรมในแหล่งอื่นได้แก่ 1) ภาพพระอนุชาฆ่าชายาแบ่งเนื้อมาเสวย (ภาพที่ 44) มีตัวอย่างที่วัดคงคาราม ราชบุรี (ภาพที่ 45) วัดบางขุนเทียนใน กรุงเทพฯ (ภาพที่ 46) วัดกำแพงบางจาก กรุงเทพฯ (ภาพที่ 47) 2) ภาพพระปทุมเอบพาพระชายาหนีจากพระอนุชา (ภาพที่ 48) มีตัวอย่างที่วัดบางขุนเทียนใน (ภาพที่ 49) วัดคงคาราม (ภาพที่ 50) วัดกำแพงบางจาก (ภาพที่ 51) 3) ภาพพระปทุมกรีดแขนให้พระชายาดื่มเลือด มีตัวอย่างที่ วัดบางขุนเทียนใน 4) พระปทุมช่วยเหลือโจรมีตัวอย่างที่วัดบางขุนเทียน วัดคงคาราม วัดกำแพงบางจาก 5) พระชายาลอบปลงพระชนม์พระปทุม มีตัวอย่างที่วัดบางขุนเทียนใน 6) พระปทุมตกเขาค้างที่ยอดมะเดื่อ มีตัวอย่างที่วัดคงคาราม 7) ภาพพระยาเทียช่วยชีวิตพระปทุม มีที่วัดคงคาราม 8) พระปทุมเสด็จเข้าเมือง มีตัวอย่างที่วัดบางขุนเทียนใน 9) พระชายาเดิมของพระปทุมถูกลงโทษให้แบกชู้หนูไว้บนศีรษะ มีตัวอย่างที่วัดบางขุนเทียนใน

ภาพที่ 44 ภาพพระอนุชาฆ่าชายาแบ่งเนื้อมาเสวย
วัดหน้าพระธาตุ

Figure 44. The King's Brother Killed his Sister-in-law and Shared her Flesh for Eating, Wat Na Phrathat.

ภาพที่ 45 ภาพพระอนุชาฆ่าชายาแบ่งเนื้อมาเสวย
วัดคงคาราม ราชบุรี วันที่ 8 กรกฎาคม 2565

Figure 45. The King's brother killed his sister-in-law and shared her flesh for eating Wat Kongkaram Ratchaburi. Adapted from " Wat Kongkaram Ratchaburi" on July 8, 2022, by Admin Papaiwat, 2022. <https://www.Papaiwat.com>.

ภาพที่ 46 ภาพพระอนุชาฆ่าชยาแบ่งเนื้อมาเสวย
วัดบางขุนเทียนใน วันที่ 8 กรกฎาคม 2565

Figure 46. The King's brother killed his sister-in-law and shared her flesh for eating, Wat Bang Khun Thian Nai. Adapted from “*Wat Bang Khun Thian Nai*” on July 8, 2022 , by Mgr Online, 2013. <https://mgronline.com>.

ภาพที่ 47 ภาพพระอนุชาฆ่าชยาแบ่งเนื้อมาเสวย
วัดกำแพงบางจาก วันที่ 8 กรกฎาคม 2565

Figure 47. The King's brother killed his sister-in-law and shared her flesh for eating, wat Kamphaeng chak. Adapted from “*Wat Kamphaeng chak*” on July 8, 2022, by Finearts.go.th/promotion, 2022. <https://www.facebook.com>.

ภาพที่ 48 ภาพพระปฐมแอบพาพระชายาหนีจาก
พระอนุชา วัดหน้าพระธาตุ

Figure 48. The Mural Painting of the Scene Pra Pathum Secretly Taking his Wife to Escape his Brother, Wat Na Phrathat.

ภาพที่ 49 ภาพพระปฐมแอบพาพระชายาหนีจากพระอนุชา
วัดบางขุนเทียนใน วันที่ 8 กรกฎาคม 2565

Figure 49. The mural painting of the scene Pra Pathum secretly taking his wife to escape his brother, Wat Bang Khun Thian Nai. Adapted from “*Wat Bang Khun Thian Nai*” on July 8, 2022, by Laser/Sony Alpha A77, 2022. <https://pantip.com>.

ภาพที่ 50 ภาพพระปทุมแอบพาพระชายาหนีจากพระอนุชา
วัดคงคาราม วันที่ 8 กรกฎาคม 2565

Figure 50. The mural painting of the scene Pra Pathum secretly taking his wife to escape his brother, Wat Kongkaram. Adapted from “Wat Kongkaram” on July 8, 2022, by Admim papaiwat, 2022. <https://www.papaiwat.com>.

ภาพที่ 51 ภาพพระปทุมแอบพาพระชายาหนีจากพระอนุชา
วัดกำแพงบางจาก วันที่ 8 กรกฎาคม 2565

Figure 51. The mural painting of the scene Pra Pathum secretly taking his wife to escape his brother, Wat Kamphaeng Bangchak. Adapted from “Wat Kamphaeng Bangchak” on July 8, 2022, by Finearts.go.th/promotion. <https://www.facebook.com>.

2.3 การเขียนภาพจิตรกรรมเรื่อง การปลงอสุภะ 10 มีตัวอย่างการเขียนภาพมาก่อนที่สมุดข่อยสมัยอยุธยา เช่น สมุดข่อย ฉับบ้านค้าของเก่า ปัจจุบันอยู่ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา สมุดข่อยฉับวัดลาด ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑวัดเกาะ เพชรบุรี วิหารวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดระฆังโฆสิตาราม การเขียนภาพปลงอสุภะ 10 มีการเขียนครบทุกตอนมีตัวอย่างที่ วัดโสมนัสวิหาร วัดเทวราชกุญชร กรุงเทพฯ ส่วนวัดเสม็ด ชลบุรี มีตัวอย่างการเขียนภาพปลงอสุภะ คือ อุทมาตกอสุม วิกขยิตกอสุม วิกุพพกอสุม โลहितกอสุม อัญญิกอสุม

2.4 การเขียนภาพเล่าเรื่อง ชุตงควัตตร 13 มีตัวอย่างการเขียนภาพมาก่อนที่วิหารของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดมหาพฤฒาราม วัดโสมนัส วัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพฯ

2.5 การเขียนภาพเชิงสังวาส มีตัวอย่างการเขียนภาพมาก่อนที่วัดบางยี่ขัน กรุงเทพฯ วัดคงคาราม ราชบุรี วัดหนองยาวสูง สระบุรี วัดพระสิงห์ วัดบวรศรีหลวง เชียงใหม่ วัดภูมินทร์ น่าน วัดทุ่งศรีเมือง อุบลราชธานี

2.6. การเขียนภาพรอยพระพุทธรูป 5 รอย พบว่ามีตัวอย่างการเขียนภาพและงานศิลปกรรมดังนี้ คือ 1) ภาพพระพุทธรูปทรงเครื่องแม่น้ำนมทาเขียนจำนวน 2 ภาพซึ่งมีรูปแบบทางศิลปะที่ต่างกัน ภาพแรกเขียนรอยพระบาทเป็นรูปเกาะอยู่กลางแม่น้ำมีฝูงปลาแหวกว่าย มีตัวอย่างงานจิตรกรรมและประติมากรรม เช่น จิตรกรรมที่ตำหนักพระพุทธรูปโฆษาจารย์ วัดพุทธไสสวรรคย์ พระนครศรีอยุธยา วัดเกาะแก้วสุทธาราม เพชรบุรี ปูนปั้นวัดกระพ้อม สมุทรสงคราม ส่วนภาพเขียนรอยพระพุทธรูปมีพญานาคเลื้อยและอยู่แวดล้อมซึ่งน่าจะมีความสัมพันธ์กับพม่าตั้งแต่ศิลปะอังกะลังมา พระพุทธรูปทรงเครื่องแม่น้ำนมทาจะแวดล้อมไปด้วยพญานาคล้อมรอบเสมอ ดังตัวอย่างที่เขาสาดต่อประเทศเมียนมาร์ 2) ภาพรอยพระพุทธรูปหรือรอยพระพุทธรูปทอดเขาสวรรคต บรรพต ถือว่าเป็นรอยพระบาท ณ เขาสัจจพันธคีรี เขียนภาพฤๅษีนั่งสมาธิรอยพระพุทธรูปมีตัวอย่างการเขียนภาพเช่นที่ วัดเกาะแก้วสุทธาราม เพชรบุรี มีตัวอย่างงานประติมากรรมรอยพระพุทธรูปอยู่ในพระมณฑป วัดบางกระพ้อม อำเภอมัญจาคีรี สมุทรสงคราม

2.7. การเขียนจิตรกรรมฝาผนังทศชาติ พบว่ามีตัวอย่างการเขียนภาพดังนี้ คือ 1) ภาพเทมียชาดก ปรากฏมีตัวอย่างที่วัดบางยี่ขัน กรุงเทพฯ 2) ภาพพระมหาชนกมีตัวอย่างที่วัดหนองพุทธาราม สุพรรณบุรี 3) ภาพสุวรรณสามชาดก ในวัดอื่นที่มีมาก่อนปรากฏนิยมเขียนเพียงตอนเดียวอาทิเช่น ตอนพระราชกษัตริย์ทอดพระเนตรเห็นสุวรรณสามได้โถงคันศรยิงไปยังสุวรรณสามด้วยความเข้าใจผิด ปรากฏตัวอย่างที่วัดบางยี่ขัน กรุงเทพฯ ตอนทูลดาบสและปาริชาติบลิณี บิดามารดาของสุวรรณสามรำไห่เมื่อได้ยินข่าวสุวรรณสามตาย พระราชกษัตริย์หนึ่งโศกเศร้าเสียใจ พบตัวอย่างที่วัดศรีวิชัยวรวิหาร กรุงเทพฯ 4) การเขียนภาพเนมิราชชาดก โดยเขียนภาพพระมาลัยปางนรกภูมิและสตรีสูงศักดิ์ท่านหนึ่งอยู่ท่ามกลางผู้ที่ถูกรุมานและทำท่าเหมือนกำลังสั่งสอนคน มีตัวอย่างการเขียนภาพที่วัดโรงเข้ เพชรบุรี 5) การเขียนภาพมโหสถชาดก การเขียนในจิตรกรรมแหล่งอื่น ๆ ตอนที่นิยม คือ ตอนมโหสถกดบ่าวแก้วภูพรหมณ์ มีตัวอย่างสำคัญที่จิตรกรรมฝาผนังวัดสุวรรณาราม กรุงเทพฯ หรืออีกตัวอย่างคือ ฉากการทำสงครามระหว่างกันของมโหสถและกองทัพของพระวิเทหราช ดังตัวอย่างเช่นที่ วัดบางยี่ขัน วัดคงคารามราชบุรี วัดไพชยนต์พลเสพย์ราชวรวิหาร สมุทรปราการ 6) การเขียนภาพภริยัตตชาดก ตอนพราหมณ์อาลัมพายนร่ายมนต์ใส่พระภริยัตตที่กำลังจำศีลขัดตัวอย่าง มีตัวอย่างเช่น ที่วัด

สุวรรณาราม กรุงเทพฯ วัดโพชนัดพลเสพย์ราชวรวิหาร สมุทรปราการ วัดหนองพุทธานุกร
สุพรรณบุรี 7) การเขียนภาพพระมหานรทระชาดก มีตัวอย่างการเขียนมาก่อนที่วัดช่องนนทรี
กรุงเทพฯ วัดคงคาราม ราชบุรี วัดโพชนัดพลเสพย์ราชวรวิหาร สมุทรปราการ
วัดช่องนนทรี กรุงเทพฯ 8) การเขียนภาพจันทกุมารชาดก ตอนพระจันทกุมารถูกบูชาย
ันต์และพระสักกเทวราชได้เข้ามาทำลายพิธีด้วยการหักฉัตร มีตัวอย่างเช่น ที่วัดช่อง
นนทรี กรุงเทพฯ วัดคงคาราม ราชบุรี 9) การเขียนภาพวิฑูรย์บัณฑิตชาดก ฉากพระเจ้า
เจ้าธัญชัยโอรพเล่นสากกับปุลณกยักษ์ ฉากที่วิฑูรย์บัณฑิตขอปุลณกยักษ์กลับบ้าน
เพื่อไปร่ำลาครอบครัว ก่อนปุลณกยักษ์จะจับตัวไปมีตัวอย่างที่ วัดช่องนนทรี กรุงเทพฯ
ฉากปุลณกยักษ์จับวิฑูรย์บัณฑิตเหวี่ยงฟาดไปรอบ ๆ ภูเขาหรือฉากผลักวิฑูรย์บัณฑิตให้
ตกเหว พบตัวอย่างที่วัดบางยี่ขัน กรุงเทพฯ 10) การเขียนภาพเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชื่อน
นครกัณฑ์ ตอนพระเวสสันดรจะเสด็จนิวัติพระนคร มีตัวอย่างปรากฏที่วัดโบสถ์สามเสน
กรุงเทพฯ

3. ผลการวิเคราะห์งานจิตรกรรมฝาผนังอันสะท้อนถึงสังคมและวัฒนธรรมที่วัด
หน้าพระธาตุ ตำบลตะคุ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดนครราชสีมา มีดังนี้คือ

3.1 การเขียนภาพพระมาลัย (ภาพที่ 1) สะท้อนชีวิตและสังคมไทย ได้แก่
ความเชื่อทางศาสนาการดำรงชีวิตความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ บาปบุญคุณโทษ มีอิทธิพล
ต่อการทำความดี เกรงกลัวบาปและความชั่ว ส่งผลต่อธรรมเนียมการกรวดน้ำเพื่อแผ่ส่วน
กุศลไปถึงญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ประเพณีเทศน์มหาชาติ การสวดพระมาลัย งานศิลปกรรม
เรื่องพระมาลัย เช่น สมุดภาพพระมาลัยพระบฏ ประติมากรรม จิตรกรรมลายรดน้ำ
จิตรกรรมฝาผนัง

3.2. การเขียนภาพเรื่องจุลปทุมชาดกในนิบาตชาดก (ภาพที่ 2) เน้นเรื่องการ
บำเพ็ญทานบารมีหรือการให้ของพระโพธิสัตว์ที่แฝงเรื่องราวของชีวิตคู่ในเรื่องของความ
ไม่เชื่อสัจย์หรือการนอกใจของตนด้วยการคบชู้ การเขียนภาพเรื่องจุลปทุมชาดกเรื่อง
เดียวเต็มผนังทางด้านทิศใต้ อาจเป็นการสะท้อนหรือต้องการสอนทางธรรมโดยตรง
ในเรื่องโทษของการนอกใจและการคบชู้ผู้ชายให้แก่ชาวบ้านหรือผู้ที่ได้พบได้เห็นเรื่องราว
หรืออีกนัยยะเรื่องราวเหล่านี้ อาจเป็นเรื่องที่มักจะเกิดขึ้นจริงเสมอ ๆ ในสังคมไทย ในช่วง
เวลานั้นช่างจึงได้เขียนภาพเพื่อเป็นการสะท้อนชีวิตและสังคมของยุคสมัยนั้นก็อาจเป็นไปได้

3.3 การเขียนภาพการปลงอสุภะ 10 (ภาพที่ 3) หรือสุภกรรมฐาน จัดเป็น วัตรปฏิบัติของพระสงฆ์หรือจริยวัตรของภิกษุสงฆ์ถือเป็นกิจข้อหนึ่งของพระภิกษุสงฆ์ที่อยู่ใน วัตรปฏิบัติ 13 ซึ่งปรากฏอยู่ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค จัดเป็นเครื่องมือหรือวิธีการที่นำไปสู่ ให้เกิดการพิจารณาความเที่ยงแท้แห่งสังขาร เมื่อร่างกายได้ดับเสื่อมสูญไปแล้ว ทั้งนี้ยังใช้ เป็นเครื่องเตือนใจให้หมั่นทำความดีสร้างบุญสร้างกุศลในขณะที่มีชีวิต

3.4 การเขียนภาพวัตรปฏิบัติ 13 (ภาพที่ 4) เป็นการสมานวัตรข้อสุดท้ายของ พระภิกษุ ซึ่งถือเป็นวิธีแห่งการขัดเกลากิเลสอย่างหนึ่งที่พระพุทธเจ้าได้ทรงอนุญาตให้ ปฏิบัติได้ตามที่พึงใจ ภิกษุได้พึงประพฤติปฏิบัติเพื่อเห็นแก่ความสันโดษ มกน้อย ซึ่งเป็น การกระทำที่ช่วยขัดเกลากิเลส

3.5 การเขียนภาพจิตรกรรมเชิงสังวาส (ภาพที่ 5) มีความสอดคล้องกับ โครงเรื่องจุลปทุมชาติที่มีเรื่องกามราคะเป็นแกนสำคัญ การเขียนภาพอาจเพื่อต้องการ สะท้อนถึงวิถีชีวิตจริงของชาวบ้านในสังคมไทยในช่วงเวลานั้นหรืออาจเป็นเรื่องการ แสดงออกทางอารมณ์ความสนุกสนานของช่าง โดยอาจสื่อได้ถึงเรื่องกิลีสมนุषย์ โลกียธรรม ความเป็นจริงของโลก อันเป็นเรื่องของคติธรรมที่ช่างได้สอดแทรกการสั่งสอนคนด้วยภาพ ซึ่งเป็นกุศโลบายเพื่อสอนธรรมะอีกทางหนึ่ง ด้วยกามราคะนั้นจัดเป็นเครื่องกีดขวาง ทางไปสู่นิพพาน การเขียนภาพกามราคะจึงมุ่งให้เกิดการปลงสังเวช

3.6 การเขียนภาพพรอยพระพุทธบาท (ภาพที่ 6-10) สะท้อนถึงสังคมและ วัฒนธรรม ได้แก่ พระราชศรัทธาของพระมหากษัตริย์ไทยต่อการบูชาพระพุทธบาท สระบุรี คติความเชื่อและอันิสงค์การไหว้พระบาทสระบุรีทำให้ไม่ตกรอก ประเพณีการ “ไปพระบาท” ประเพณีไหว้พระบาทแทน

3.7 การเขียนภาพทศชาติชาดก (ภาพที่ 11-23) ได้สะท้อนถึงสังคมและ วัฒนธรรม คือ ชาดกได้สอนคติธรรมในรูปแบบนิทานทำให้เข้าถึง เข้าใจง่ายสำหรับผู้ ศรัทธาในพระพุทธศาสนา นิทานชาดกมีผลต่อการรับรู้ทางด้านภูมิศาสตร์และ ประวัติศาสตร์อินเดีย งานวรรณกรรมทางพุทธศาสนา วรรณกรรมพื้นบ้าน นิทาน ตำนาน งานศิลปกรรมได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏยลีลา มหาชาติชาดกมีผลต่อประเพณี การเทศน์มหาชาติพระราชพิธีในราชสำนัก ประเพณีในท้องถิ่นในภาคต่าง ๆ

3.8 การเขียนการนุ่งผ้าแบบหญิงมอญ (ภาพที่ 26) ได้สะท้อนถึงวัฒนธรรมของคนมอญในพื้นที่ ตำบลตะคุ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดนครราชสีมาที่อาจมีความผูกพันหรือมีการมาตั้งรกรากอพยพเคลื่อนย้ายมาในพื้นที่นี้ สอดคล้องกับการเขียนภาพจุลปทุมชาติที่จัดว่าเป็นที่นิยมในชุมชนคนมอญ

3.9 การเขียนภาพชีวิตประจำวันสะท้อนสังคมและวัฒนธรรม เช่น

3.9.1 การละเล่นของไทย การตีไก่หรือชนไก่ (ภาพที่ 27) จัดเป็นกิจกรรมสันทนาการเพื่อสร้างความสนุกสนานอย่างหนึ่ง ในวิถีของชุมชนไทยสังคมเกษตรกรรมของไทย เป็นกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเพื่อการพบปะสังสรรค์ ชี้นำส่งเมืองเป็นการละเล่นหรือกีฬาพื้นเมืองเก่าแก่ที่นิยมเล่นกันในหมู่เด็กชาย สะท้อนวิถีทางชีวิตทางสังคมของผู้คนที่ยังมีการปกครองในระบบเจ้าขุนมูลนาย มีระบบของเจ้าเมืองในอดีตที่มีอำนาจเหนือผู้คนคอยสั่งการ ตัดสินความ และช่วยเหลือผู้คน สะท้อนถึงการเดินทางขนส่งด้วยม้าของในแต่ละพื้นที่

3.9.2. การใส่จับปั้ง ใช้สวมใส่เพื่อปกป้องป้องกันอวัยวะเพศของเด็กโดยใช้ผูกที่ปั่นเอา (ภาพที่ 30)

3.9.3. ยานพาหนะต่าง ๆ เช่น เรือสำเภาใช้เป็นเรือที่ใช้ในการค้าขาย และออกทะเลในระยะเวลาไกลได้ เรือเก๋ง (ภาพที่ 28) มีไว้สำหรับเจ้านาย ขุนนางหรือพระที่มีสมณศักดิ์ได้ใช้ เป็นเรือที่สะท้อนชีวิตผู้คนในสังคมที่ประกอบด้วยระดับชนชั้นที่หลากหลายทั้งชนชั้นสูง พวกข้าทาส บริวาร ชาวบ้าน สิ่งของเครื่องใช้เป็นสิ่งของที่บ่งบอกสถานะทางสังคมทำให้เข้าใจชีวิตของผู้คนในชุมชนได้มากขึ้น เกวียน เป็นพาหนะที่เกี่ยวข้องในวิถีชีวิตของสังคมเกษตรกรรมในชนบท เพราะเกวียนช่วยทุ่นแรงผู้คนในการเดินทาง สามารถบรรทุกขนส่งสินค้าและต้อนวัวควายเพื่อไปขาย

3.9.4. ข้าวของเครื่องใช้ เช่น ร่มแบบตะวันตก (ภาพที่ 31) นาฬิกาแขวนแบบฝรั่ง (ภาพที่ 32) ซึ่งเป็นข้าวของเครื่องใช้ที่ได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตกเป็นวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่แพร่เข้ามาในไทย

3.9.5. ภาพวิถีชีวิตของคนที่ทำผิดซึ่งถูกจองจำด้วยข้อคา (ภาพที่ 30) สะท้อนบทลงโทษสถานเบาจากความผิด คือ ผู้ร้ายลักเรือ เกวียน โค กระบือ ให้งโทษไว้หน้าคุก สะท้อนการทำผิดของสังคมในสมัยนั้น

3.9.6. ประเพณีการโปรยทาน (ภาพที่ 33) สืบเนื่องมาจากความเชื่อเรื่อง ต้นกล้วยพฤษภเป็นต้นไม้ที่เกิดจากพุทธานุกาภาพทางพุทธศาสนาเชื่อว่าสามารถที่ขอสิ่งใด จะให้ผลแห่งความสำเร็จความสมปรารถนา จึงมีประเพณีจัดทำต้นไม้ขึ้นเพื่อให้มีการ ทิ้งทานในงานหลวง ต่อมาจากรธรรมเนียมของราชสำนัก ได้เข้ามาสู่ประชาชนคนทั่วไป ในรูปของการ "โปรยทาน" โดยใช้เหรียญโปรยทานงานพิธี เช่น งานบวช งานศพ เป็นต้น มักกะลีผลหรือนารีผล (ภาพที่ 34) เป็นต้นไม้ที่เกิดในป่าหิมพานต์ในชมพูทวีป ปรากฏใน เรื่อง "ไตรภูมิ" ตามคติศาสนาพุทธ เมื่อออกลูกออกผลจะเป็นรูปหญิงสาว มีรูปร่างหน้าตา ทรวดทรงที่สวยงาม หากผลสุกเต็มที่จะเหมือนหญิงสาวอายุราว 16 ปี เป็นที่ปรารถนา ของพวกราชา วิชาธร คนธรรพ์ นักสิทธิ์

อภิปรายผลการวิจัย

1. รูปแบบทางศิลปะและประติมานวิทยา (การตีความภาพเล่าเรื่อง) ของภาพ จิตรกรรมอุโบสถวัดหน้าพระธาตุ ตำบลตะคุ อำเภอปักษ์ธงชัย จังหวัดนครราชสีมา มีดังนี้คือ

1.1 ผลวิจัยภาพจิตรกรรมฝาผนังผนังสกัดด้านนอกพระอุโบสถ เขียนภาพ พระมาลัยปางเทวภูมิ ได้มีการเพิ่มฉากภาพเนมิราชขาดก ตอนไปเทวภูมิเข้ามาเพิ่มเติม สอดคล้องกับพงศาวดาร พุทธศาสนิกชนในจังหวัดนครราชสีมา เรื่อง ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดหน้าพระธาตุ อ.ปักษ์ธงชัย จ.นครราชสีมา (Nuengsawat, 1983, pp. 6-12) ที่กล่าวถึงจิตรกรรมฝาผนัง สกัดด้านนอกมีการเขียนภาพเนมิราชทางด้านมุขขวาและกล่าวถึงเจดีย์จุฬามณีและ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์แต่ไม่ได้ระบุว่าเป็นเรื่องพระมาลัย แต่ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยตามคัมภีร์ มาลัยสูตรซึ่งจัดว่าเป็นพระสูตรนอกพระไตรปิฎก (Yupho, 1981, pp. 12) การเขียน เจดีย์จุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ สื่อถึงเรื่องพระมาลัยเหาะไปบูชาพระเจดีย์จุฬามณี บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จัดเป็นภาพพระมาลัยปางเทวภูมิ แต่ทั้งนี้ได้มีฉากเนมิราชเพิ่ม เข้ามาด้วยและพบว่างานจิตรกรรมภาพพระมาลัยมีการเขียนตั้งแต่สมัยอยุธยาต้นพุทธ ศตวรรษที่ 23 ที่ตำหนักพระพุทธโฆษาจารย์ วัดพุทธไสสวรรคย์ พระนครศรีอยุธยา (Boisselier, 1983, pp. 45-56. ; Division of the National Museum, 1992, p. 126) แต่ในสมัยตั้งแต่รัชกาลที่ 4 ถึง พ.ศ. 2500 จะนิยมเขียนเรื่องพระมาลัยสอดแทรกเขียน

ร่วมอยู่ในวรรณกรรมทางพุทธศาสนาอีกหลายเรื่อง หากวรรณกรรมเรื่องนั้นเกี่ยวข้องกับนรกและสวรรค์ ได้แก่ ภาพพุทธประวัติตอนเสด็จลงจากดาวดึงส์ ภาพพุทธประวัติตอนแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ ภาพเวสสันดรชาดก ภาพเนมิราชชาดก เป็นต้น (Silpanon, 2010, p. 125) ที่น่าสนใจคือการเขียนเรื่องพระมาลัยที่วัดหน้าพระธาตุได้มีเรื่องราวของเนมิราชชาดกเข้ามาแสดงร่วมด้วย

1.2 ผลวิจัยภาพจิตรกรรมฝาผนังทางทิศใต้ของอุโบสถ เขียนภาพจากนิบาตชาดกเรื่อง จุลปทุมชาดก โดยเขียนเต็มผนังอุโบสถทางทิศใต้ด้านขวาของพระประธาน พบว่ามีความนิยมเขียนในช่วงปลายรัชกาลที่ 3-รัชกาลที่ 4 ซึ่งปรากฏและพบทั้งวัด ที่อยู่ภายในและภายนอกราชอาณาจักรกรุงเทพฯ (Phongsooksawat, 2007, pp. 60-65) มักนิยมเป็นอย่างมากในหมู่ชาวมอญและชาวลาว (อีสาน) (Leksukhum, 2005, p. 268) การเขียนภาพจุลปทุมเรื่องเดียวเต็มผนังทางด้านทิศใต้ ขณะที่เขียนเรื่องทศชาติชาดกที่มีเนื้อหาสำคัญกว่าของพุทธศาสนากลับเขียนโดยแบ่งสัดส่วน 10 เรื่อง เขียนผนังทางด้านทิศเหนือ 6 เรื่องและทิศตะวันออก 4 เรื่อง ดังนั้นการเขียนภาพเรื่องจุลปทุมชาดกวัดหน้าพระธาตุนี้จึงน่าจะมียะทางสังคมและวัฒนธรรมอาจเป็นการสะท้อนหรือต้องการสอนธรรมโดยทางตรงในเรื่องโทษของการนอกใจและการคบขู้ขูชายให้แก่ชาวบ้านหรือผู้ที่ได้พบได้เห็นเรื่องราวหรืออีกนัยยะเรื่องราวเหล่านี้อาจเป็นเรื่องที่มักจะมีเกิดขึ้นจริงเสมอๆในสังคมไทยมาก่อนดังตัวอย่าง เช่น ในประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์ในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 1-4 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาและพระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ได้ปรากฏเรื่อง ความผิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างหญิงกับชาย การไม่ซื่อสัตย์ การนอกใจและการคบขู้ขูชายของคนชั้นสูง อาทิเช่น เจ้าจอม พระสนม หม่อมห้ามหลายกรณี Chaophraya Thiphakonwong, 2012, pp. 501,503,1705; Royal chronicles of Krung Thonburi, Phan Chantanumat edition (Chœm), 1973, p. 556; Somdet Phrachaoborommawongthœ Krom Phraya Damrongratchanuphap, 1999, pp. 308-309) และการเขียนภาพการปลงอสุภะ 10 และชุดคงคาวัตร บริเวณช่องบานแผละระหว่งหน้าต่าง ซึ่งเป็นการเพ่งพิจารณาถึงสังขารร่างกายความเป็นจริงแห่งร่างกาย

ที่ไม่เที่ยงไม่สวยงาม และเป็นสิ่งที่สังคมของสิ่งสกปรก เช่น น้ำเหลือง น้ำเลือด น้ำหนอง เสมหะ เป็นต้น การพิจารณาการเพ่งมองเจริญสติทำให้ผู้ที่เจริญสุภกรรมฐานมีอานิสงส์ ทำให้บรรเทาอาการระคายเคืองและสอดคล้องกับการสอนให้ลดความกำหนัดในการคบผู้ชาย การกระทำผิดเรื่องเพศ ลดการยึดติดหลงใหลในรูปร่างหน้าตาทรวดทรงที่สวยงามเป็นการสอนธรรมะที่เชื่อมโยงอย่างชาญฉลาดกับเนื้อเรื่องหลักเรื่องจุลปทุมชาติได้เป็นอย่างดี

1.3 ผลวิจัยภาพจิตรกรรมฝาผนังทางทิศตะวันตกของพระอุโบสถ จิตรกรรมภาพ พระพุทธรูป 5 รอย พบว่าในราวพุทธศตวรรษที่ 19 อิทธิพลของพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ เข้ามาสู่ดินแดนไทยและพม่า ทำให้ความเชื่อเรื่องรอยพระพุทธรูปในลังกาก็เข้ามาด้วย โดยเฉพาะรอยพระพุทธรูปที่ยอดเขาสุมนกูฏที่เชื่อว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ได้มีการจำลอง รอยพระพุทธรูปเหนือภูเขาในสุโขทัยถึง 4 แห่ง มีประเพณีการสร้างและเคารพบูชา รอยพระพุทธรูปยังคงสืบทอดมาที่สมัยอยุธยา ครั้นสมัยพระเจ้าทรงธรรมได้มีคณะสงฆ์ จากกรุงศรีอยุธยาได้เดินทางไปในมัสการรอยพระบาทที่เขาสุมนกูฏในลังกา แล้วจึงได้ ทราบจากทางลังกาว่าในสยามมีรอยพระพุทธรูปเช่นเดียวจนทำให้ในเวลาต่อมาได้พบ รอยพระพุทธรูปสระบุรีหรือรอยพระบาทบนเขาสุวรรณบรรพต ซึ่งทางไทยได้สถาปนา เป็นรอยพระบาท ณ เขาสังฆพันธุคีรี ในขณะที่ประเทศพม่าก็ได้ค้นพบรอยพระพุทธรูป ที่ริมลำธารของเขวเสตต่อในมินบู สมัยอังวะและสถาปนาให้เป็นรอยพระพุทธรูป ริมฝั่ง แม่น้ำนัมมทา ทั้งสองที่ล้วนมีคติความเชื่อมาจากอรรถกถาปุณโณวาทสูตรเช่นเดียวกัน (Chutiwong, 1990, p. 31)

1.4 ผลวิจัยภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องทศชาติชาดกในวัดหน้าพระธาตุ การเขียน ภาพส่วนใหญ่จะเลือกเขียนตอนที่นิยมในแหล่งอื่น ๆ ด้วย เช่น ภาพเตมีย์ชาดกคือตอนที่ พระเจ้ากาสิกราชพระราชบิดาของพระเตมีย์ได้ทรงสั่งให้นายสุนันท์นำพระเตมีย์ไปปลง พระชนม์และฝัง ภาพมหาชนกชาดก คือ ตอนพระมหาชนกแหวกว่ายอยู่ในมหาสมุทร นางมณีเมขลากำลังเหาะมาอุ้มพระมหาชนก ภาพสุวรรณสามชาดก คือ ตอนพระราชา ปิณัยกโข่งคันศรียงไปยังสุวรรณสามด้วยความเข้าใจผิด ภาพกฐินชาดก คือ ตอนอาลัยพยาน์ สาธยายมนต์จับพระกฐินที่ตกลงตะกร้า ภาพจันทกุมารชาดก คือ ตอนที่พระจันทกุมารจะถูก บูชายันต์และท้าวสักกเทวราชลงมาหักฉัตรล้มพีธี ภาพวิฑูรย์บ้นทิตชาดก คือ ตอน

พระเจ้าธนัญชัยโกพรเล่นสากกับปุลณกยักษ และตอนปุลณกยักษจับวิฑูรบัณฑิตเหวี่ยง ฟาดไปรอบ ๆ ภูเขา

1.5 ผลวิจัยภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องการแต่งกาย ทรงผมและเครื่องประดับภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องทศชาติชาดกในวัดหน้าพระธาตุ คือการแต่งกายของกษัตริย์หรือตัวหลักของเรื่องในนิบายนชาดก ทศชาติชาดก พระมาลัย ภาพรอยพระพุทธรบาท 5 รอย เป็นการวาดภาพตามคติและยึดตามกรรมวิธีขนบดั้งเดิมของจิตรกรรมไทยประเพณี คือการวาดภาพแบบอุดมคติ ไม่มีลักษณะเหมือนจริง ภาพกษัตริย์หรือตัวหลักจะมีลักษณะเหมือนกัน คือ สวมมงกุฏ มีเครื่องทรง เช่น ทองพระกร ธารพระกร กรองศอ สังวาล พาหุรัด การนุ่งผ้าจีบยาวถึงข้อเท้าและอยู่ในลีลาแบบนาฏลักษณะ ซึ่งสอดคล้องกับเสมอ อนุรัตน์ วิชัยกุล ในงานวิจัยเรื่อง การศึกษาเครื่องแต่งกายจากภาพจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์ วัดหน้าพระธาตุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ที่กล่าวถึงเรื่องการแต่งกายของเทวดา นางฟ้า กษัตริย์ ส่วนมากเครื่องทรงจะคล้ายการแต่งตัวของละครมีขลุ่ยมวงกุฏ กรอบหน้ากรรเจียก สายสังวาล เป็นต้น (Anurutanavichaikul, 1993, p. 79) และในงานวิจัยของเสมอ ยังได้กล่าวถึงเครื่องแต่งกายทหารในภาพจิตรกรรมด้วยแต่ไม่ได้กล่าวว่าเป็นเครื่องแบบทหารแบบตะวันตก (Anurutanavichaikul, 1993, p. 82) ซึ่งในงานของผู้วิจัยที่ได้ศึกษาวิจัยพบว่าการแต่งกายด้วยเครื่องทหารแบบตะวันตก ที่มาจากพระราชกำหนดเครื่องแต่งตัวทหารรบ ร.ศ.116 (พ.ศ. 2440) สำหรับทหารรบ มาตรา 7 และทหารระดับผู้บังคับบัญชา (Division of the National Museum, 1992, p. 33) ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 5

1.6 ผลวิจัยภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ สังคมวัฒนธรรม ได้แก่ การทอดแหหาปลา การใช้เบ็ดเพื่อหาปลา การไปต่อนก การไถนา การตักน้ำหาปลาใส่ชะลอม การประกอบอาหารด้วยกระทะ การเลี้ยงนกในกรง การตีไก่หรือชนไก่ ขี่ม้าส่งเมือง การเล่นว่าว จูฬา ภาพเสพสังวาล พาหนะเดินทาง ได้แก่ เรือสำเภา เรือเก๋ง เกวียน สอดคล้องกับบุษย์สิงห์ยะบุษย์ ในงานวิจัยเรื่อง จิตรกรรมฝาผนังพุทธอุโบสถอีสาน ในบริบทสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นสมัยประเทศสยาม ที่กล่าวถึงสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นในจิตรกรรมฝาผนังวัดหน้าพระธาตุ ได้แก่ การทำนา หาปลา การละเล่น (Singyabuth, 2017, p. 46) ศิลป์ พิระศรี

ในหนังสือ วิวัฒนาการแห่งจิตรกรรมฝาผนังของไทย สถานภาพจิตรกรรมและสารบาณภาพจิตรกรรมฝาผนังในหอศิลปะ ที่กล่าวถึงภาพเกวียนเทียมวัว การเล่นชนไก่ ภาพเสฟสังวาส (Bhirasri, 1959, p. 63) ซึ่งในวิจัยนี้ได้พบเพิ่มเติมว่า มีภาพการเล่นว่าวจุฬา ทั้งนี้ว่าวจุฬามีปรากฏมาตั้งแต่สมัยพระเพทราชา (The Fine Arts Department, 1973, pp. 138-139) แต่อย่างไรก็ตามความนิยมเล่นในหมู่ประชาชนคนทั่วไป น่าจะเริ่มราวสมัยรัชกาลที่ 5 ด้วยมีการเล่นว่าวพนันระหว่างว่าวจุฬาและว่าวปักเป้าถวายหน้าพระที่นั่งหลายครั้งโดยครั้งสำคัญคือการเล่นถวายหน้าพระที่นั่งในการฉลองสมโภช การตั้งกรมสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าเยาวมาลย์นฤมล ในพุทธศักราช พ.ศ.2449 (Kootiem, 2011, p. 82) จึงทำให้ประชาชนรู้จักว่าวจุฬามากขึ้น นอกจากนี้ภาพเรือเก่งหรือเรือแจวที่ได้ติดตั้งหลังคาเป็นประทุนแบบจีน มีไว้สำหรับเจ้านาย ขุนนางหรือพระที่มีสมณศักดิ์ได้ใช้ ซึ่งมีอีกชื่อว่าเรือมาดเก่ง มีหลักฐานได้กล่าวถึงเรือมาดเก่งไว้ว่า “พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดการเสด็จฯ ไปตามหัวเมืองน้อยใหญ่ภายนอกพระนครทั้งนี้เพื่อโปรดจรรจาการปกครองตามหัวเมือง บางครั้งอาจเป็นการเสด็จฯ ไปเพื่อทรงสำราญพระอิริยาบถหรือที่เรียกว่า เสด็จประพาสต้น ในครั้งนี้ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดการเสด็จฯ เป็นไปอย่างเรียบง่ายกว่าการเสด็จประพาสอย่างเป็นทางการและโปรดไม่ให้มีตราสั่งหัวเมืองให้จัดเตรียมสถานที่เพื่อประทับแรมด้วยไม่มีให้ผู้รู้จักพระองค์ (Thai Youth Encyclopedia, n.d.)

1.7 จากผลการวิจัยเรื่องภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมในจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถวัดหน้าพระธาตุ ตำบลตะคุ อำเภอบึงกุ่ม จังหวัดนครราชสีมา สรุปลงจากหลักฐานทางจิตรกรรมทั้งหมดสรุปว่า น่าจะมีการเขียนภาพตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4-5 เนื่องจากมีหลักฐานทางรูปแบบศิลปะที่สำคัญบ่งบอกได้แก่ เรื่องการเขียนพระมาลัยปางนรกภูมิที่มีวรรณกรรมพุทธศาสนาเรื่องเนมิราชชาดกและสุบินกุมารเข้ามาเขียนร่วมด้วย การเขียนภาพจุลปทุมชาดก การปลงอสุภะ 10 อุดงค์วัตร ที่มีความนิยมและเริ่มชัดเจนในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นไป ส่วนภาพจิตรกรรมที่สันนิษฐานว่าจะแสดงเรื่องราวของวิถีชีวิตสังคมและเหตุการณ์ที่สะท้อนในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้แก่ ภาพเรือเก่งเงิน การแต่งกายเครื่องแบบทหารแบบตะวันตก การเล่นว่าวจุฬา

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. สืบเนื่องมาจากผลวิจัยพบว่ามีการเปลี่ยนแปลงศิลปะในการเขียนภาพเนมิราชชาดกที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับฉากของเรื่องราวของนรก จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจในการศึกษาค้นคว้าเฉพาะเรื่องนรกที่ปรากฏในฉากภาพเนมิราชชาดกในจิตรกรรมภาคอีสานและภาคอื่นด้วย
2. จากผลวิจัยพบว่ามีการเขียนภาพพระพุทธรูปที่แม่น้ำน่านมมหา จำนวน 2 ภาพ แต่ขาดการเขียนภาพพระพุทธรูป ณ เขาสุมนณภูมิในลังกาที่จัดเป็นพระพุทธรูปที่สำคัญ ซึ่งในประเด็นนี้ผู้วิจัยมีความสนใจเป็นพิเศษและจะได้ค้นคว้าวิจัยต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- Anurutanavichaikul, S. (1993). *A Study of the costumes in Mural painting at Wat Na Phra That. Amphoe Puk Thong Chai. Nakhon Ratchasima.* (Master's Thesis). Srinakharinwirot University, Maha Sarakham.
- Bhirasri, S. & Yupho, T. (1959). *The Origin and Evolution of Thai Murals: Edifices Containing Murals.* Bangkok: Fine Arts Department.
- Boisselier, J. (1976). *La peinture en Thailand.* Fribourg: Office du Livre.
- Boisselier, J. (1983). *The schools of painting.* Trans. Sonthiwan Indralib. Faculty of Archaeology: Silpakorn University.
- Chutiwong, N (1990). *Roi phraphutthabat nai sinlapa 'Echia Tai lae 'Echia 'Akhane.* Bangkok: Samnakphim Muang Boran.
- Division of the National Museum. (1992). *Uniform evolution.* Bangkok: Amarin Print Group.
- Kootiem, B. (2011). Old pictures - tell the past: Thai kites. *Finearts*, 54(2), 77-95.
- Leksukhum, S. (2005). *Thai painting during the reign of King Rama III.* Bangkok: Muang Boran.
- Neungsawat, P. (2007). *The murals painting at Wat Na Phra That, Puk Thong Chai District, Nakhonratchasima Province* (Bachelor's Theses). Silpakorn University, Bangkok.

- Phongsooksawat, W. (2007). Culla-Paduma Jataka: Observation of its Roles and Preferences the Mural Paintings of Reign of King Rama IV, *Muang Boran Journal*, 33(3), 59-69.
- Royal chronicles of Krung Thonburi, Phan Chantanumat edition (Choem). (1973). Nonthaburi: Samnakphim Sripanya.
- Silpanon, D. (2010). *Kæ roi Phra Malai*. Nonthaburi: Museumpress.
- Singyabuth, S. (2017), Murals in Buddhist Temples of Isan in the Local Social Cultural Context of Siam Nation State. *The journal of social communication innovation*, 5(2), 41-50.
- Somdet Phrachaoborommawongthoe Krom Phraya Damrongratchanuphap. (1999). Royal Chronicle, Royal Manuscript Edition. Bangkok: Krom Sinlapakon.
- Thai Youth Encyclopedia. (n.d.) *Thai boats*. Retrieved from <https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=39&chap=3&page=t39-3-infodetail03.html>.
- Thamrungraeng, R. (2008). *Historical Perspectives and Methodological Approaches Concerning the Discipline of Thai Art History*. Bangkok: Muang Boran.
- The Fine Arts Department. (1999). *Royal Chronicle, Royal Manuscript, Volume 2*. Bangkok: Samnakphim Khlang Witthaya.
- Thiphakonwong, K. (2012). *Royal Chronicle of Rattanakosin Rama 1-4, Chao Phraya Tipakomwong (Kham Bunnag) edition*. Nonthaburi: Samnakphim Sripanya.
- Yupho, T. (1981). *Tamnan thet Mahachat*. Bangkok: Samnak Lekhathikan Nayok Ratthamontri.